

DOMESTIFIKACIJA NICEJSKOG SINDROMA — ‘SVADBENOG VEZA’ DRŽAVE I CRKVE

Rešid Hafizović

Šta znači danas brinuti o vlastitom identitetu i njegovati ga u njegovoj ukorijenjenosti u vlastitom religijskom, kulturnom, civilizacijskom i nacional-političkom tkivu i tlu? S koliko smisla to pregnuće je danas vrijedno i isplativo, dok je na djelu sve jače i sve brže globalizirajući val kao stanoviti i neizbježni planetarni, a u skorijoj budućnosti, možda, i međuplanetarni i međucivilizacijski proces, snagom kojega se takozvana svjetska kultura, univerzalna ili perenijalna religioznost i transnacionalni civilizacijski kod sve više razlijevaju i prelijevaju preko regionalnih i uskolokalnih ograda, dvorišta, torova i avlija tzv. lokalne kulture, partikularne religioznosti i provincijalne civilizacijske odežde? Da li je obrana svog vlastitog i višedimenzionalno nijansiranog identiteta danas moguća na način podizanja fizičkih, mentalnih, ideoloških i nacionalnih bedema i građenja vlastitih kula-stražara i domaćih predziđa svake vrste pred najezdom religioznog, kulturnog i civilizacijskog genija ‘drugog i drugačijeg’, pa makar se ta najezda, u domaćoj političkoj upotrebi tumačila kao ideološki isprojektirana svijest i strah od asimiliranja i utapanja u ‘drugo i drugačije’, oslovljavala u smislu nepretrgnutog, akulturirajućeg i inkulturirajućeg globalnog fenomena?’ Muslimanski teozof, hijeratik i mistični filozof Shihabuddin Yahya Suhrawardi al-Maqtul je priznao i u to duboko vjerovao, i takovrsnu svoju vjeru životom posvjedočio i vlastitom krvlju opečatio, kako je jedino smisljeno i moguće, snagom metafizičke i ontološke urođenosti, *podizati utvrdu u pustopoljini svoje vlastite intime, aludirajući na razuđeni genij svake pojedinačne, po mogućnosti njegovane ljudske duše iz koje izvire primordijalno osjećanje religioznog i čutanje perenijaliteta zasađenog*

¹ Akbar S. Ahmad i Hastings Donnan, *Islam, Globalization and Postmodernity*, London-New York 1995, pp. 1-18.

u svakom segmentu ljudskoga bitka. I jedino ta utvrda, zato jer je po sebi sukus onog univerzalnog, odolijeva pod navalom univerzalnog ili planetarnog vala svjetske i svjetovne, nepretrgnuto globalizirajuće kulture i civilizacije koje svojim tokom nose svjetski priznate metafizičke, ontološke, etičke, estetičke i društvene vrednote i tečevine.² Stoga, samo ono od iskonskih vrijednosti, a što u sebi smiruje egzistencijalna i sapijencijalna utvrda ljudskoga srca i duše, ne može biti i ne biva raspršeno pred udarima tog svjetskog globalnog kulturno-civilizacijskog talasanja, jer ono dolazi iz prostora ljudske slobode i božanskog neizmjernog darivanja, dok sve druge vrijednosti, osobito one društveno-političke i ideološke naravi, ne samo da mogu biti rastaljivane i raspršivane, nego je vrlo često i poželjno da se to desi, budući da jednodimenzionalnost i okoštala "tradicionalnost" takovrsnih vrijednosti nije dobra za cjelodnevno ljudsko življenje.

Danas u Bosni gornja zapitanost gotovo doseže tačku usijanja i skoro zorno treperi, koliko u nutrini protagonista za uspostavu povoljnije ljestvice društveno-političkih i kulturno-civilizacijskih vrijednosti i svjetogleda, toliko i u najsurovijoj zbilji ovdašnjeg svakodnevlja. Ovdje u Bosni kroz takozvanu "bosansku paradigmu" sa milenijskom sadržinskom podlogom, satkanom od najautentičnijih glosolalskih rodoslovlja, u smislu različitih religijskih predanja, kulturnih strujanja, civilizacijskih odora i duhovnosti, sa čitavim duginim spektrom najboljih duhovnih gena izvijenih iz različitih svetojezičkih izvorišta, svetopovijesnih stranica i periodizacija, svetogeografskih toposa, od onih očitovanih u jasnim tragovima milenijskog svetog podzemlja Bosne, pa do onih najbjelodanijih na raskošnom licu Bosne, koji se krunski dovršuju u znacima i simbolima sestrinskog, primordijalno-ibrahimovskog religijskog trojstva. Sva bremenitost egzistencijalnog pregnuća oko podizanja, njegovanja i čuvanja vlastitog, individualnog i komunitarnog identiteta u kontekstu globalizirajućih strujanja današnjice bitno se, ovdje u Bosni, prelama i razbremenjuje kroz suodnosnost religijski neizmjerljivog i politički sasvim izmjerljivog i vidljivog, unutar koje suodnosnosti, usljed totalno izmjenjenih uloga i priricanja onog mjerljivog i vidljivog religijskom geniju, a onog neizmjerljivog i transcendentnog političkom geniju u nas, nastala je potpuna pometnja i konfuzija koja najizravnije utječe na kvalitetu duhovnog i fizičkog življenja naroda i građana u Bosni.³

² Shihabuddin Yahya Suhrawardi, *L'Archange empourpre*, Paris, 1975.

³ Francine Friedman, *The Bosnian Muslims, denial of a nation*, Westview Press, Colorado, 1996.

Unatoč svim specifikumima koji prate Bosnu i bremenitost življenja u njoj, uzroke takovrsnoj pometnji valja najprije tražiti u onom drevnom i razornom virusu, poznatom u literaturi pod naslovom nicejski sindrom, koji se rodio 325. godine i nastavio kroz nadolazeća stoljeća ljudske povijesti živjeti i uspostavljati 'svadbeni vez' između Države i Crkve, religije i nacije, nacije i nacionalizma, ideje i ideologije, čineći da svaki put takovrsni 'svadbeni vez' donosi na svijet vještičije jaje, sklerotičnu nedonoščad i nakazno duhovno potomstvo, tipa inkvizicije, fašizma, nacizma, progona vještica i provincijalizme svake vrste, kao patuljaste forme, izmoždena, izvlašćena i iznevjerena religijskog, kulturnog i civilizacijskog duha ljudskoga roda ili pojedinačnih ljudskih zajednica. **Gornji nicejski sindrom i opasni duhovni virus, kojeg je on oslobodio da divlja i bjesni ljudskom poviješću i ljudskim zajednicama, kod nas u Bosni, zadobio je i posebnu inačicu u smislu izmijenjene uloge političara i uloge religijskog predstavnika ili službenog poslenika religijske poruke u nas: kod nas naime, kao rijetko gdje u svijetu, političari govore kao religijski dostojanstvenici, a religijske glavešine govore kao političari. Tako božanska istina ili religijska istina uopće u ustima vjerskog dostojanstvenika postaje nekom vrstom političkog interesa, vrlo uzanog i krajnje egzistencijalno reduciranog do samoživosti; političari, zauzvrat, cjelodnevni politički interes, ukoliko znaju šta on jest u ime građana, a ne u ime jednog naciona ili u ime jedne vladajuće oligarhije, prenose na plan religijske istine, tako da religijska istina biva tek ono što političar misli da ona jest i, gore od toga, temeljna volja i htijenje božanskoga Nauma biva čitano parametrima političkog hira i saobrazno pragmatičnoj i često nedemokračičnoj volji političara. Nije više bitno što Bog "misli" o svijetu i čovjeku, presudno je to što političar u nas misli da Bog "misli". Kao potkrijepa tome je vrlo učestala praksa, u ratnim i poratnim godinama u Bosni, da se unutar sve tri religijske zajednice oživljavaju negdašnji svetogeografski toposi kao lokalna mjesta hodočašćenja i kulnog okupljanja kojom prilikom političari vode glavnu riječ i oni, uz vidnu i pasivnu nazočnost vjerskih dostojanstvenika, govore vjerujućim šta je istina i pravda, šta ljepota i krijepost, šta li blaženstvo i sreća, dok vjerskim dostojanstvenicima preostaje da svojim uvježbanim nabožnim licima potvrđnom gestom sve to odobre.**

S druge strane, gotovo istovjetne stvari, kako sa našim političarima, dešavaju se i našim vjerskim predstavnicima unutar sve tri velike religijske zajednice. Oni su tu da svakom prigodom vjernicima kažu šta je njihov politički interes, šta

kulturna samobitnost, šta nacionalni identitet, šta temeljne društvene vrijednosti namijenjene samo za njih, a uskraćene za druge. Svo dostojanstvo, istina, pravda, sve religijske, kulturne, civilizacijske vrijednosti i sve političke i društvene tekovine pripadaju samo čovjeku svoje društvene grupe i svog religijskog identiteta. Oni teško pristaju na pomisao i eksplicitan izriječ o tome da ista prava, iste tekovine i isti darovi Duha Božijeg pripadaju svakom krunskom božanskom stvorenju, svejedno ka kojoj religijskoj formi i ka kojem kulturno-civilizacijskom krugu to krunsko stvorenje, taj čovjek Božiji pripadao. Sudeći o čovjeku, oni najprije gledaju u njegovu izvanjsku, tradicijsku, povijesnu odoru koja obavlja njegov cjelodnevni životni bitak, ne hajući za njegovu nutrinu, za ono što se zove iskonskim ademovskim, rajskim duhom u svakoj pojedinačnoj ljudskoj osobnosti. Oni ne mare ili, možda, uopće i ne znaju šta je to Kristos angelos, Metatron, preegzistentni Ahmad ili Nebeski čovjek u nama⁴, ta neistrošiva božanska baština, zasađena u intimu svakog pojedinačnog ljudskog lika, baština koju valja respektirati, ponad svega drugoga i prije svega drugoga, i baština koja povezuje sve ljude svijeta i snagom koje svaki iskreno vjerujući zna da mu je svaki baštinik takovrsnog pologa tajanstava njegov bližnji, svejedno pod hladovima kojeg religijskog simbola njegova duša soptala za Bogom.⁵ Šta su njima univerzalni sveti gradovi kakva je Mekka, Jerusalem, Lurd, planina Atos i drugi svetogeografski topisi u kojima se ušatorila svjetlost Duha Božijeg, šta su, dakle, oni njima u poređenju sa Ajvatovicom, Međugorjem, Marijom Bistricom, u usporedbi sa ilindanskim i vidovdanskim okupljalištima, čiji se povijesni kontinuitet i religijski identitet vrlo često prepliće sa mitom i legendom? **Sve što nosi nacionalni predznak i pripada vlastitom zemljovidnom ataru, za zvanične crkve u Bosni je važno i ima neupitnu prednost i vrijednost u odnosu na ono što je sama božanska Volja doznačila i obznanila kao univerzalnu perspektivu u koju trebaju uvirati pokoljenja, kulture, tradicije i sveta predanja ma gdje i ma kada postojali pod zvijezdama.**

⁴ Annemarie Schimmel, *Mystical dimensions of Islam*, Chapel Hill, North Carolina, 1975, pp. 213-227.

⁵ Annemarie Schimmel, *My Soul is a Woman*, New York 1997, pp. 69-81.

Dok su na djelu bili duhovni i kulturni susreti najviše vrste, kod kojih je europski genij imao priliku osjetiti najprofinjenije duhovne uplive muslimanske učenosti, razljevane kroz sva polja čovjekova mislećeg duha,⁶ a svijet islama, s druge strane, duhovna i kulturna zapljuskivanja europskog bremenitog mentaliteta, dotle danas u Bosnu, kao prijelomnicu Istoka i Zapada, kao značajnu i krajnje raskošnu ružu najugodnijih duhovnih strujanja i kao paradigmu za kulturnu, religijsku i povijesno-civilizacijsku poliformnost ulaze vrlo sumnjivi emisari sa Istoka i Zapada, sa različitim religijskim i kulturnim predznakom, i u drevno, milenijsko stablo Bosne ucjepljuju čudne hibridne mladarkе kvazikulture i kvazireligioznosti, tako da danas Bosna ne samo da zemljovidno ne posjeduje svoje prepoznatljivo srcoliko fizičko lice, nego i njena duhovna i kulturna fizionomija sve manje odjekuje sazvučjima tradicionalne bosanske duhovnosti, religiozne kulturalnosti i kulture izvornog bosanskog tla.

⁶

Albert Hourani, *Islam in European thought*, Cambridge Iniversity Press, Cambridge 1991, pp. 7-61.